

CICLE DE CONFERÈNCIES EMMARCADES EN EL DIPLOMA DE MITOLOGIA I SIMBOLIGIA:
“EL SENYOR DELS ANELLS I ELS ESCRITS BÍBLICS” – JAUME FONTBONA

El Senyor dels Anells és una narració fantàstica en tres llibres, escrits entre l'any 1936 i l'any 1949, que té com a fil conductor un *Anell*, forjat perquè qui el tingui sigui presa de la *possessivitat*, barreja d'ambició, supèrbia i avarícia.

John Ronald Reuel Tolkien (1892-1973) ha volgut crear un mite contemporani, des d'on expressar la seva fe catòlica romana. Com els onze primers capítols del Gènesi que expressen la fe del poble per mitjà d'uns mites, Tolkien crea el propi mite per expressar la fe de l'Església catòlica romana. En poques paraules, Tolkien vol reflectir en la seva *creació mítica* (ell parla de *subcreació*, perquè la creació és obra de l'únic Déu) que *l'esperança s'arrela en l'amor de Déu vessat en els nostres cors*. Com diu l'Escrit als Hebreus: *Creure és posseir anticipadament allò que esperem, és conèixer realitats que no veiem* (He 11,1).

Les *tres veritats* del fundador de la JOC, Joseph cardenal Cardijn, és a dir, la veritat de fe, la d'experiència i la de mètode, ens poden ajudar a interpretar aquesta creació literària d'en Tolkien; en efecte, la veritat de fe són les conviccions creients de l'autor, arrelades en la més genuïna tradició bíblica, la veritat d'experiència és el món real europeu sacsejat per la Segona guerra mundial i per la progressiva desruralització o *mecanització*, i finalment, la veritat de mètode és el món mític de la Terra Mitjana, amb el seu marc espaciotemporal.

La funció d'aquest món mític és infondre *esperança*. Tanmateix, perquè no sigui acusat d'esotèric o de soscar els fonaments de la fe catòlica romana, cal dir que Tolkien situa les *Tres Edats* de la *Terra Mitjana* (el seu món mític) fora de l'espai-temps de la revelació judeocristiana, és a dir, abans que Déu es manifestés a Abraham i a l'Israel bíblic. El pas d'una Edat a una altra ve marcada per la caiguda d'alguns regnes i el seu món; així, la caiguda del món dels regnes de *Belèriand* (el món dels Elfs, immortals) marca la fi de la Primera Edat, la caiguda del Regne de *Númenor* (el món dels humans, mortals) marca la fi de la Segona Edat; i la caiguda del Regne de *Mórdor*, la fi de la Tercera Edat. Les dues primeres caigudes són narrades en l'obra pòstuma *Silmaril·lion* i l'última en *El Senyor dels Anells*. D'altra banda, la *Tercera Edat* acaba amb el retorn dels *Elfs* a l'Oest. I la *Quarta Edat* assenyala l'època dels humans, els mortals.

Des d'aquest món mític, Tolkien ens recorda que l'esperança ens santifica, ens divinitza (vegeu 1Jn 3,1-3). Tal com Abraham surt del seu petit món per a una missió, en Tolkien presenta uns personatges que surten del seu petit món rural (anomenat *La Comarca*) per a una missió. Una missió que a l'inici apareix

enigmàtica i que, al llarg del viatge, es va desvelant. Una missió que té com a objectiu anar cap al Déu veritable, tot intentant de no caure en la seducció del qui vol ocupar el seu lloc. El mal apareix amb tota la seva força seductora i aterridora, mentre que el bé apareix des de la seva impressionant bellesa (llum enmig la fosca, vida enmig la mort) i senzillesa (la grandesa i la generositat de l'amor fidel). *L'Anell del Poder*, signe visible del Mal, se serveix de les mateixes debilitats de les creatures.

En la impressió lluita contra el poder del mal, Tolkien recorda el que diu sant Pau a la seva carta als de Roma: *Tot depèn no del voler o dels esforços humans, sinó de la compassió de Déu* (Rm 9,16; vegeu també Ef 2,8). Precisament ens fa descobrir que no tot depèn de l'enorme esforç d'un dels herois que carrega la pròpia creu (en *Frodo*, ajudat per l'inefable amic *Sam*), atès que se'n surt per la immensa gràcia de Déu. I si el seu viatge a través del Regne del Mal o de la Mort acaba bé és perquè Déu vol que acabi bé. La imatge de Déu que s'hi reflecteix és la del pare misericordiós de la coneguda paràbola del fill pròdig (Lc 15). Encara que fallis al final, l'amor vessat, la fidelitat de l'amic, fa que te'n surtis en la teva missió, que no és altra que arribar a Déu. També és el moment de recordar que Déu perdona les nostres ofenses (en *Frodo* cedeix a la temptació, i per tant, ofèn Déu) si nosaltres també perdonem les ofenses dels altres (en *Frodo* perdona en *Gollum* que el vol eliminar). Una clara referència al *parenostre*.

Un detall curiós, en la línia de l'acció provident de Déu, és que el dia de la destrucció de l'*Anell Únic* en el *Mont del Fat* és el dia 25 de març,¹ el dia que l'Església catòlica celebra l'Encarnació del Verb. Aquest fet recorda el pròleg del quart evangeli: *La llum resplendeix en la foscor, i la foscor no ha pogut ofegar-la* (Jn 1,5).

El triomf final està garantit per Déu, aquest és el missatge d'esperança del llibre de *l'Apocalipsi*, i aquest és el missatge d'esperança d'*El Senyor dels Anells*. En Tolkien parla del gènere literari de *l'eucatàstrofe*, és a dir, que, al final, sempre triomfa el Bé; tot i les dificultats, tot i les impressionants forces que sembla posseir el Mal i que se'n vanti, tot i les febleses dels qui emprenen el camí de la santedat; on s'experimenta la por, quan l'esperança es debilita, i la fragilitat, quan l'esperança s'enforteix.

Apareix, doncs, una crida a l'esperança enmig d'un món dominat per les «màquines» i pels «atemptats» ecològics (el *Regne de Mórdor*, en anglès antic: *regne dels morts*), on el món rural (*La Comarca*) cada cop és més turístic i utòpic.

Tolkien no sols recorda que l'esperança ens santifica, i posa com a tipus els *hòbbits Sam i Frodo*, sinó també que *l'amor de Déu* fonamenta la nostra esperança i alhora la nostra fidelitat, des de la nostra feblesa i debilitat (ressò del *Magníficat*). *L'Anell Únic* posa a prova la nostra humilitat; és a dir, si volem ser

¹ *Fat*: Divinitat o força desconeguda que, segons els pagans, fixava per endavant l'encadenament dels esdeveniments. Destí ineludible (segons el *Diccionari* de l'IEC (2a edició).

humils i, des de la nostra fidelitat, servir l'amor que Déu ens manifesta en els altres i en la creació, o bé, deixar-nos dur per la supèrbia i servir el poder que elimina l'altre i la creació, representat per en *Sàuron* (el Senyor de l'Anell Únic, *l'Anell del Poder*).

Tolkien planteja la missió de la *Germandat de l'Anell* com un viatge cap a Déu, un viatge que passa pel regne dels morts (*Àragorn*, *Légolas* i *Gimli*) i que s'acaba en el mateix regne del mal i de mort (en *Sam* i en *Frodo* al *Mont del Fat* i l'exèrcit dels humans de l'oest encapçalats pel seu Rei al *Camp de Cormal·len*).

L'Anell Únic, forjat per en *Sàuron*² al *Mont del Fat* (*Òrodruin*), representa la voluntat malèfica de *possessivitat*, amb la qual destronar tots els sobirans de la *Terra Mitjana* per tal d'esdevenir l'únic Sobirà i ser adorat com a tal, esclavitzant totes les races. El mateix *Anell Únic* captiva i sedueix perquè el qui se'l posi s'aparti del camí cap a Déu, o bé el substitueixi per un ídol, un ídol que destroni l'únic Déu i sobirà del món. En definitiva, sota el desig de posseir *l'Anell Únic*³ s'amaga la mítica aspiració de ser com déus.

Al llarg de la missió, *l'Anell* exerceix el seu poder de seducció en alguns dels personatges que se'l troben i que tenen la possibilitat de posar-se'l; en concret són sis els qui afronten aquesta seducció generada per *l'Anell del Poder*: en *Gàndalf* (l'àngel de la guarda de la *Germandat de l'Anell*), en *Sàruman* (un altre àngel de la guarda) que es deixa seduir però que cau perquè no creu en la missió que se li ha confiat, i la força de *l'Anell* el fa caure en el pecat contra l'esperança i en la *possessivitat*, en *Galàdriel* (senyora dels Elfs), en *Bòromir* (germà d'en *Fàramir* i membre de la *Germandat de l'Anell*), en *Sam* (l'amic fidel d'en *Frodo*), i en *Frodo* (el portador oficial de *l'Anell*), que al final cau, però que és perdonat tal com ell havia perdonat tres vegades en *Gol·lum* (personatge corromput per *l'Anell*). Tot i així, els que hi cauen també són perdonats, o bé per la seva heroïcitat (*Bòromir* mor lluitant heroicament), o bé pel seu esforç en la missió i perquè també ha sabut perdonar (en *Frodo*), o bé per la seva aportació involuntària a la missió (en *Gòl·lum*). L'únic que no queda clar si és perdonat o no, és en *Sàruman*, que desapareix; abans havia desaparegut en *Gàndalf* (l'altre àngel de la guarda), però tornarà aparèixer transformat,⁴ esdevenint *Gàndalf el Blanc*, per la seva fidelitat i el seu sacrifici; en canvi en *Sàruman* ha traït els qui l'envien (com Judes, el traïdor d'entre els Dotze).

D'altra banda, si l'esperança acompanya en el camí de la santedat (*purifica els nostres pecats*: 1Jn 3,3), en canvi, la desesperança ens n'allunya i ens deixa a les

² En *Sàuron* és un *Maia* que es posa del costat d'en *Melkor*.

³ *Tres Anells per als Reis Elfs dessota el cel, Set per als Senyors dels Nans en llurs cavernes, Nou per als Homes Mortals que periran, Un és per al Senyor Fosc en son fosc tron allà la Terra de Mórdor on s'estén l'Ombra. Un Anell per manar a tots, Un per trobar-los, Un Anell per reunir-los i en les Tenebres tenir tots lligats a Mórdor on s'estén l'Ombra* (GA, I, 2).

⁴ No podem parlar de mort i resurrecció, perquè el primer que mor i ressuscita és Jesucrist, el definitiu vencedor sobre la mort i el mal.

mans del Mal. Dos tipus de desesperança són en *Sàruman*, que ha perdut la fe en la providència (està convençut que l'Oest ha fracassat) i cau en la supèrbia, i en *Dénethor*, que ha perdut tota esperança davant les forces del mal i desespera davant l'imminent fracàs que albira. Només desesperen els qui veuen el fracàs final més enllà de qualsevol dubte. En canvi, la fe (com recorda *He 11,1*) ens manté en l'esperança. Per això, l'obra de Tolkien és un *evangeli*, una notícia d'esperança, una bona notícia per al nostre món occidental.

A més d'en *Frodo* i el fidel amic *Sam*, hi dos personatges d'*El Senyor dels Anells* que destaquen pel seu rerefons bíblic: en *Gàndalf* i n'Àragorn. Ambdós són el tipus de fidelitat introntollable a la missió rebuda, són enviats de l'Oest (el món dels àngels, que té una jerarquia pròpia, els arcàngels i els àngels; d'entre els arcàngels hi ha un arcàngel caigut en *Melkor*, que és vençut, però que té un hereu en un àngel caigut, en *Sàuron*, el que pretén ser el *Senyor dels Anells* i que tota creatura l'adori com a amo i senyor, després de destruir la creació que ell tant detesta).

En *Gàndalf*, com en *Sàruman*, han pres forma humana i s'han sotmès a la mortalitat, per això ambdós moren. Mentre en *Gàndalf* mor lluitant amb un àngel caigut, un *Bàlrog*, en *Sàruman*, desposseït del poder de l'*Anell Únic*, mor davant dels hòbbits, persones insignificants per a ell. Ambdós són els *mags enviats des de l'Oest* a destruir el poder de l'*Anell Únic*.⁵

N'Àragorn és descendent d'*Ísildur*, primogènit d'*Eléndil*, descendència que remunta fins al matrimoni ideal, entre un humà mortal i una elfa immortal, que renuncia per amor a la immortalitat: *Beren i Lúthien* (tipus de Tolkien i la seva esposa). A més, l'acció de curar de n'Àragorn recorda la figura bíblica del *Fill de David* (cf. Mc 10,47), referència al rei *Salomó*, que en la literatura entre els dos testaments (el Vell i el Nou) és presentat com a rei sanador; així fa present la misericòrdia divina i anuncia l'actualització de la missió rebuda. Heus ací que mentre en *Gàndalf* faria el paper del profeta (a l'estil *Moisès*) i del sacerdot (a l'estil *Melquisedec*), com a guia de la comunitat i que els manté l'esperança fins a l'anunci de la victòria final al *Camp de Cormal-len* amb l'inici de la destrucció del regne de la mort i de la fosca el 25 de març; n'Àragorn assumiria el paper del rei i sacerdot, del *Messies* esperat i del sacerdot que restabliria la presència del Déu únic enmig del seu poble, amb l'*Arbre florit*. I és en *Gàndalf* que porta n'Àragorn al lloc on trobar el plançó de l'*Arbre*, que els connecta amb el món diví.

A més, tant en *Gàndalf* com n'Àragorn reflecteixen la fidelitat de Déu envers les seves creatures i l'amor dels *Valar* ⁶ (els arcàngels fidels a l'Únic Creador).

La presència de la misericòrdia divina també és indicada amb la llum del *flascó de Galàdriel* («una llum als llocs tenebrosos») al catau de l'*Aranyerra* (DT,IV,10); i

⁵ *Si l'anell és destruït, en Sàuron caurà: i caurà tan avall que no és previsible que torni a aixecar-se mai més [...]. De manera que quedarà eliminat un dels grans mals d'aquest món* (RR, V, 9).

⁶ Al si dels *Ainur* hi una jerarquia, en primer lloc, els *Valar* i en segon lloc els *Maiar*.

amb les *àguiles* que alliberen en *Gàndalf* d'en *Sàruman* i salven en *Frodo* i en *Sam* de la destrucció que s'esdevé després de caure l'*Anell* en el Foc que l'havia forjat (RR,V,3; cf. Ex 19,4; Dt 32,11; Ap 12,14). Les *àguiles* també anuncien la victòria sobre el mal (RR,VI,5) i en *Gàndalf* se'n fa ràpidament ressò de la bona nova: «Quiets, homes de l'oest! No us mogueu i espereu! L'hora del fat és arribada» (RR,VI,4). I una gran *àguila* (cf. Ap 8,13) anuncia la victòria als qui s'havien quedat a la ciutat (RR,VI,5).

Després de la victòria contra el Mal, representat per en *Sàuron*, creix l'*Arbre*, referència a la presència permanent de Déu enmig del seu poble (Ap 22,2), sense cap temple (Ap 21,22). Aquest fet és un tast de la manifestació final de Déu en la història. Amb tot, Tolkien no fa al·legoria de la salvació cristiana, tan sols suggereix que la història acabarà segons l'esperança cristiana, aquest és el missatge central del llibre de l'*Apocalipsi*, aquest és l'Evangelí de Jesucrist. I l'*Arbre* marcit *florit* és una clara al·lusió al misteri pasqual, a més de ser una al·lusió a la perdurabilitat del regne instaurat. Tal com l'*Arbre sec* significava la caiguda de *Númenor*, l'*Arbre florit* simbolitza la presència salvadora de Déu en el seu Rei i enmig de la seva Ciutat (RR, VI,5). I això gràcies a l'acció de Déu que fa n' *Àragorn* trobi el *plançó* de l'*Arbre* que li assenyala l'arrelament del seu regne en l'amor misericordiós de Déu (vegeu Ez 17,22-24).

EXCURSUS

1. El Creador no abandona la seva creació

La realitat del Mal en la història és ocasió d'una *visita* del mateix Senyor. «Després de la caiguda –diu el Catecisme de l'Església catòlica– Déu no ha abandonat l'home. Al contrari, Déu el crida i li anuncia d'una manera misteriosa la victòria sobre el mal i l'aixecament de la seva caiguda» (CCE 410)⁷.

La visita del Senyor, abans de la definitiva en Jesucrist (*ephapax*), el seu Fill Unigènit, es visibilitza de moltes maneres (He 1,1-4), per exemple, a través dels seus enviats i missatgers (àngels i profetes, i també reis). La tradició judeocristiana, amarada d'altres cultures i expressions religioses del propi entorn, veu en els àngels els enviats i missatgers del Senyor, que també indiquen el camí cap a la comunió amb Déu. Per això, tenim els enviats de l'*Oest*, la regió dels Àngels (*Vàlinor*) separada de la Terra Mitjana durant la Tercera Edat, en concret *Gàndalf*, un àngel dels més savis (*Olòrin*), i n' *Àragorn*, un antic numeronià no caigut (RR,VI,5). En concret, en *Gàndalf* i n' *Àragorn* amb els *Dúneidan* («els homes de l'Oest») són els qui protegeixen *La Comarca* del mal, que s'anava estenent en la Terra Mitjana, durant la Tercera Edat.

⁷ Al·lusions a Gn 3,9.15.

La visita del Senyor també és indicada amb la llum del *flascó de Galàdriel* («una llum als llocs tenebrosos») al catau de l'*Aranyerra* (DT,IV,10); i amb les àguiles que alliberen en *Gàndalf* d'en *Sàrumán* i salven en *Frodo* i en *Sam* de la destrucció que s'esdevé després de caure l'*Anell* en el Foc que l'havia forjat (RR,V,3; cf. Ex 19,4; Dt 32,11; Ap 12,14). Les àguiles també anuncien la victòria sobre el mal (RR,VI,5) i en *Gàndalf* se'n fa ràpidament ressò de la bona nova: *Quiets, homes de l'oest! No us mogueu i espereu! L'hora del fat és arribada* (RR,VI,4). I una gran àguila (cf. Ap 8,13) anuncia la victòria als qui s'havien quedat a la ciutat (RR,VI,5).

D'altra banda, en *Gàndalf*, com a àngel de la guarda, amb el seu sacrifici personal a *Mòria*, salva la resta de la *Germandat de l'Anell*; allà en *Gàndalf el Gris* desapareix i, més endavant, torna a aparèixer *transfigurat* com en *Gàndalf el Blanc*. Al final, la visita del Senyor i la seva permanència enmig del poble queda visible en l'*Arbre* que floreix a la *Ciutat dels Reis* (RR,VI,5).

2. Les tres caigudes en l'obra de Tolkien

L'obra de Tolkien (inclòs el *Silmaril·lion*) narra tres caigudes: (1) la del més poderós d'entre els *Ainur*,⁸ en *Melkor* (ombra de Lúçifer o Satanàs);⁹ (2) la del més gran d'entre els *elfs*, en *Fëanor*;¹⁰ i (3) la dels humans de *Númenor*,¹¹ que fa canviar el món creat (*Arda*). També el pas d'una Edat a una altra ve marcada per la caiguda d'alguns regnes i el seu món: el món dels regnes de *Belèriand* (fi de la Primer Edat), el Regne de *Númenor* (fi de la Segona Edat), i el Regne de *Mórdor* (fi de la Tercera Edat).

Tothom pot ser temptat a abandonar la seva missió. Tothom pot ser temptat a desviar-se del camí de la santedat. Tothom pot ser temptat a servir-se dels mitjans del mal per a assolir la missió (n'és tipus en *Bóromir*). Tothom pot ser temptat a ser el que no estàs cridat a ser (n'és tipus en *Gòl·lum*).

⁸ Al si dels *Ainur* hi una jerarquia, en primer lloc, els *Valar* i en segon lloc els *Maiar*.

⁹ En *Melkor* és anomenat *Mórgoth* per en *Fëanor*. És instrument d'*Il·lúvatar* (l'únic Déu), que en diu: *Cap tema que no tingui en mi el seu origen més pregon pot ser tocat, ni ningú no pot alterar la seva melodia en rebel·lia contra meu; puix qui ho faci, sols es revelarà com a instrument meu, per a crear coses magnífiques, de les quals res no intueix* (*El Silmaril·lion*). En *Melkor* va destruir les *Làmpades dels Valar* i els va obligar a refugiar-se a l'Extrem Oest, *Àman*. Quan els elfs es despertaren i caigueren sota la seva influència, els *Valar* li declararen la guerra i fou vençut, després el deixaren lliure i va robar els *Silmarils*, va destruir amb l'ajuda d'*Úngoliant* els *Dos Arbres de Valinor* i s'instal·là en el Nord de la Terra Mitjana i es declarà el Sobirà del Món. Quants més força delegava en el seus servidors més es debilitava (com li va passar en *Sàuron*). Fou derrotat (i la seva derrota en la *Gran Batalla* marca la fi de la Primera Edat i la destrucció de *Belèriand*) i expulsat al *Buit Exterior*, més enllà de les *Muralls del Món*.

¹⁰ En *Fëanor* és el creador dels *Silmarils* i dels *Palantiri*. És el qui va promoure la rebel·lió dels elfs contra els *Valar*. I els elfs que li feren costat foren expulsats d'*Àman*. La caiguda dels regnes elfs de *Belèriand* marca la fi de la Primera Edat.

¹¹ Els de *Númenor* volien conquerir la *Terra dels Valar, Àman*. La caiguda de *Númenor* marca la fi de la Segona Edat.

I per això cal fer esment d'en Sam, que és el prototipus d'amistat fidel (figura del *boy scout* anglès). Precisament, en Sam no abandona mai en Frodo, superant tota mena de perills, i en el perill més dur davant el monstre L'Aranyerra, sense saber com es recorda d'una oració en èlfic (idioma que no domina) i del flascó de Galadriel, que li dóna llum enmig de la fosca (vegeu Jn 1,5; 1Jn 2,8) i l'enforteix en l'esperança vencent la força del Mal (ací hi ressona el Salm 34, quan en Sam mira més enllà: *Alceu vers ell la mirada i sereu radiants, i no haureu d'abaixar els ulls, avergonyits. El Senyor escolta el pobre que l'invoca, i el salva de tots els perills*. En Sam basa la seva fidelitat en la fidelitat d'en Frodo, està convençut que ell mai no l'abandonaria (precisament l'estimació que se sent vers en Frodo el fa superar la temptació de caure sota l'Anell del Poder: cf. RR 6,1), confia plenament en la seva amistat, com els altres dos amics hòbbits (en Merry i en Pipin) hi confien.

D'altra banda, Tolkien presenta alguns descendents dels Humans de Númenor com a referents dels Homes de l'Oest, entre ells figuren en Fàramir i n'Àragorn, que vetllen pel record de l'antiga Númenor; on hi havia un lloc de culte dedicat a l'únic Déu, Eru. A més de recordar el legat de Númenor, «la terra de l'Oestat», en Fàramir reconeix que hi somia sovint (RR,VI,5) i convida a girar-hi la mirada com una pregària (DT,IV,5). Mentre que n'Àragorn és un enviat de l'Oest, que es manifesta com el Rei que tots esperen (tret messiànic) i que espera un senyal (el plançó que creix i que es converteix en l'Arbre de la Ciutat dels Reis)¹², en Fàramir és el seu servent, el servent que s'ha mantingut fidel i atent esperant l'arribada del Rei, i que el reconeix com a tal amb una senyal: n'Àragorn el guareix. En Fàramir esdevé el paradigma del vigilant fidel a l'estil de vida dels de Númenor, tot i la incertesa i foscó que pugui passar (referència a Lc 12,42-44).¹³

3. Reflexió final

I si haguéssim de fer una síntesi sobre la interpretació mítica que J.R.R. Tolkien fa de la doctrina catòlica clàssica del pecat original, hem de dir que, d'entrada, no segueix fil per randa el relat dels orígens de Gn 1-3, però sí que n'agafa el rerefons mític més genuí, darrera del qual s'amaga una veritat; és a dir, el Mal no és creat per Déu, el Mal no és cap déu, tot i que vulgui ocupar-ne el seu lloc, sinó que emergeix amb força com a possibilitat real en la mateixa realitat creada, una possibilitat narrada com a *caiguda* dels orígens.

Curiosament, J.R.R. Tolkien descriu personatges que, o bé no els ha afectat la *Caiguda* dels seus avantpassats, o bé, en són immunes pel fet de mantenir-se fidels en la seva orientació original cap a Déu. Per exemple, n'Àragorn, és un dels no caiguts; en Fàramir, és un dels qui s'ha penedit de la *caiguda* dels seus

¹² Al·lusió al Sl 80,15-17; i certament també a Is 11,1.

¹³ Vegeu-ho desenvolupat a: Isabel ROMERO TABARES, «La dimensión espiritual en *El Señor de los Anillos*», *Miscelánea Comillas* 60 (2002) 100-101.

avantpassats de *Númenor* i és manté fidel en l'orientació original per tal de no caure; i en *Sam*, pel seu amor fidel, per la seva fidelitat en l'amistat i la seva esperança en la missió, tot i posar-se tres cops l'Anell del Poder, no cau. Tampoc no cauen en *Gàndalf* ni na *Galàdriel*, ambdós perquè confien en la força de la humilitat.

I l'*Anell Únic* simbolitzaria la força del pecat original, la seducció a apartar-se de l'orientació original i la inclinació a la *possessivitat*, a fi de ser adorat com a déu enfront del Déu Únic. Una força que pot ser vençuda des de la feblesa. Ja l'anunci d'en *Gàndalf* anticipa que tot acabarà bé, com el *Magnificat* (Lc 1,46-55):

Si l'anell és destruït, en Sàuron caurà: i caurà tan avall que no és previsible que torni a aixecar-se mai més [...]. De manera que quedarà eliminat un dels grans mals d'aquest món (*El Retorn del Rei*, llibre V, capítol IX).

BIBLIOGRAFIA

Paola CASTAGNO – Jesús Pedraza – Juan M. VILLA, J.R.R. Tolkien. *Preguntas frecuentes (y no tan frecuentes)*. *Las FAQ de elfenomeno.com*, Barcelona: Minotauro 2004.

Colin DURIEZ, *Tolkien y El Señor de los anillos. La guía básica para descubrir su obra*, Barcelona: Hispano Eúopea 2002.

Jaume FONTBONA, «Creació i pecat original en *El Senyor dels Anells*», *Teologia actual* 54 (2004) 9-15.

—, «El Senyor dels Anells i la Bíblia», *ButABCat* 87 (2005) 33-38.

Robert FOSTER, *Guía completa de la Tierra Media*, Barcelona: Minotauro 2003.

Joseph PEARCE, J.R.R. Tolkien, *Señor de la Tierra Media*, Barcelona: Minotauro: Barcelona 2002.

—, *Tolkien: Hombre y mito*, Barcelona: Minotauro 2003.

Isabel ROMERO TABARES, *En el corazón del mito. La dimensión espiritual de El Señor de los anillos*, Madrid: PPC 2004.

—, «La dimensión espiritual en *El Señor de los Anillos* de J.R.R. Tolkien», *Miscelánea Comillas* 60 (2002) 45-127.

Friedhelm SCHNEIDEWIND, *Diccionario Tolkien*, Barcelona: Plaza&Janes 2003.

J.R.R. TOLKIEN, *El Senyor dels Anells. La trilogia completa*, Barcelona: Vicens Vives 2002 [Traducció de Francesc Parcerisas].

—, *El hòbbit*, Barcelona: La Magrana 1995.

—, *El Silmaríllion*, edició de Christopher Tolkien, Barcelona: Empúries 2001.